

based on a positive model of the university. – National Bureau of Economic Research, 2012. – Working Paper 18626. – 45 p. – [Електронний ресурс] / Available at NBER – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w18626>. 7. Lerner Josh, Schoar Antoinette, and Wang Jialan. Secrets of the Academy: The Drivers of University Endowment Success // Journal of Economic Perspectives. – 2008. – V.22, N3. – P.207–222. 8. Чаплигіна О.В., Шиян А.А., Горобчук Т.Т., Грабовецький Б.С. Розвиток орендних відносин земель сільськогосподарського призначення. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 178 с. 9. Шиян А.А., Тарасюк Н.М. Удосконалення відносин між суб'єктами для підвищення ефективності діяльності молокопродуктового комплексу АПК // Агросвіт. – 2011. – №24. – С.16–19. 10. Создание эндаумент-фонда ВГУ выведет университет на мировой уровень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.mail.ru/inregions/center/36/society/12580169/>. 11. Офіційний сайт ВНТУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vntu.edu.ua/>. 12. MIT Sloan School of Management. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mitsloan.mit.edu/>.

УДК 378.1

Н.А. Ясинська

Донецький державний університет управління

ЕВОЛЮЦІЯ УНІВЕРСИТЕТУ У СУЧАСНОМУ АСПЕКТІ УПРАВЛІННЯ

© Ясинська Н.А., 2013

Прокласифіковані етапи та напрямки еволюції університету, надано характеристику кожному напрямку функціонування університету в різні історичні та економічні періоди. Визначено особливості та сутність університету нового формату у сучасній моделі управління. Дослідження ґрунтується на структурно-функціональному і генетичному методах пізнання. Визначена необхідність еволюції університету у сучасних процесах управління і відкрито нові напрямки дослідження.

Ключові слова: освіта, еволюція, гуманізм, ринкова економіка, управління, модель.

N.A. Yasinska

Donetsk State University of Management

EVOLUTION OF UNIVERSITY IN ASPECT OF GOVERNANCE

© Yasinska N.A., 2013

The paper under discussion covers the classification of stages and directions of evolution of university in aspect of governance and characteristics of each direction of functioning in different historical and economic periods. Its key idea is to introduce a feature and essence of new university in the modern model of governance. The theoretical approach to the problem is based on structurally functional and genetic methods of cognition. The obtained data are given to illustrate the necessity of evolution of university in governance processes. The presented material can open new prospects for further research studies. It seems to be interesting to those who work in the field of governance and education system.

Key words: education, evolution, humanism, market economy, governance, management, model.

Постановка проблеми. Провідні дослідники світу з питань освітнього розвитку суспільства вважають однією з головних проблем у цій сфері неефективне управління, яке формує дисбаланс між наявним попитом на основні продукти діяльності і їх пропозицією. Дисбаланс і асиметрія породжують незадоволеність суб'єктів освітньої діяльності своїми діями і прагнення до трансформацій. Такі проблеми пов'язані з неефективністю системи управління, фінансування,

освітнього процесу, не відповідністю освітніх продуктів ринковим запитам тощо. Сучасна світова практика знає доволі успішні приклади вирішення цих проблем – функціонування дослідницьких університетів. Своїми діями ці заклади генерують глибокі фундаментальні знання, теорію практики й практичну складову фахових навичок і процесів управління. Отже, сама сутність університету нового формату, освітнього процесу у ньому та продукту діяльності набуває нових характерних ознак. Для визначення цих особливостей використаємо два основні методи пізнання: структурно функціональний і генетичний. Структурно-функціональний вивчає вже сформовану структуру і властиві їй функції, співвідношення елементів цієї структури тощо. Генетичний вивчає походження цієї структури, допомагає заглянути в її майбутнє. Важливість генетичного підходу полягає ще і в тому, що він дає змогу відокремити випадкове від необхідного, істотне від поверхневого і тим самим встановити причинно-наслідкові зв'язки. Особливо важливий генетичний метод під час вивчення абсолютно нового явища [10, с. 21]. Саме ці методи стали основою під час проведення дослідження еволюції університету у сучасному аспекті управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші прототипи вищих навчальних закладів з'явилися завдяки Платону, Арістотелю, Птолею, Архімеду, Евкліду, Ератосфену, Кирилу і Мефодію тощо. Зокрема, Платон вважав, що освіта повинна розвивати в людині навички самостійної освіти. Головна мета освіти за Платоном – це навчитися вчитися без сторонньої допомоги, і тільки вторинною метою освіти є донесення спеціальної інформації про предмет вивчення (нано- і мікромісії) [6]. А це є прикладом управлінського процесу в освітній еволюції особи в сучасному рівні пізнання – фахова освіта через самоосвіту та самовиховання. Еволюція університету нерозривно пов'язана з еволюцією суспільної думки, економічних та управлінських процесів. Методологічні засади дослідження “ідеального університету” заклали Кант Е., Гегель Г., Фіхте І.Г., К.В. фон Гумбольдт, Зіммель Г., Ортега-і-Гассет Х. [6, 11–12, 14–15, 17]. Гумбольдт говорив про націєтворчу місію університету, що зазнає зараз кризи в умовах глобалізації [3]. Історію, передумови та наслідки змін в освітній та науковій сферах в окремі історичні періоди досліджували Барнетт Р., Бауман Р., Ньюман Дж., Рідінгс Б., Фуко М., Хабермас Ю. та ін. О.В. Строгецька вбачає місію сучасного університету у розвитку науково-освітнього простору за допомогою проектів, які передбачають міждисциплінарні дослідження і тим самим забезпечують міжгрупову комунікацію, яка втілюється у науковий форум (макро- і мезомісії) [14]. Альтбах розуміє місію сучасного університету в утворенні та функціонуванні дослідницького університету (інтермісія) [4]. Це те, що стосується загальної мети університету в суспільстві. Актуалізуючи питання практики функціонування університету і проблем, які виникли на зламі епох і наукових думок, необхідно відмітити таке. До перших спроб вивчення проблем освіти з погляду соціології на рубежі XIX–XX ст. можна зарахувати праці Дюркгейма Е. і Уорда Л. У роботах Вебера А., Вебера М., Дьюї Д., Маннгейма К., Гумбольдта В., Сорокіна П., Шелера М. визначалися зв'язки між системою освіти і суспільством, залежності освіти від змін у соціокультурному середовищі. Засади реформування сучасної вищої школи у контексті глобалізації, геополітичних тенденцій визначені у працях таких фахівців, як Альтбах Ф., Келлі Г., Скотт П. [4]. В Україні роль держави в процесі реформування освіти висвітлювалась в працях Андрущенко В., М. Згуровського, К. Левківського, В. Лугового, К. Корсака та ін. [15]. Питанням ідеї, місії і вектора розвитку сучасного університету та інших суб'єктів освітнього простору присвячено праці Андреева О.О., Бурегі В.В., Поважного О.С., Солдаткіна В.І., Степанчука С.С., Строгецької О.В. [1, 2, 15]. Проблема побудови нової моделі університету і визначенню проблем університетського управління приділила увагу Налетовою І.В. та ін. Соціальні конфлікти та ризики в освітній сфері під час глобалізації стали предметом дослідження в працях Кононова І.Ф., Гаврилова М.І., Кириленко О.М., Сікорської І.М. [4, 5, 9, 14, 15]. В одній із останніх праць з цього напрямку актуалізовано питання прагнення країн і народів до першокласної освіти у пошуках своїх шляхів до прогресу і розвитку [4]. У цій роботі визначено, що швидкий академічний розвиток можливий і що поєднання ресурсів, енергії, таланту може лише за десятиліття сформувати дослідницький університет високого рівня. А саме він є генератором нових наукових думок, які є основою процесів управління у країні.

Систематизуючи наукові надбання в площині визначеної проблеми, не можна говорити про те, що університет у будь-якій роботі розглядається як суб'єкт освітніх, культурних, економічних, соціальних, фінансових і наукових моделей управління в країні, якому притаманні різні функції у

різних типах поведінки. Такий симбіоз суб'єктних характеристик у сучасній моделі управління вимагає від університету перегляду свого соціально-економічного значення у суспільстві. Це вже не тільки осередок освітньо-наукової спільноти. Це рівноправний суб'єкт фінансового ринку, на якому основна мета – генерувати з циклічною динамічністю фінансові потоки. Саме університет може впливати на управлінські процеси в суспільстві за допомогою результатів НДДКР, підготовки на запити держави та ринку кваліфікованих спеціалістів, здійснювати самофінансування та капіталовкладення, бути активним учасником фондового ринку тощо. Університет є дієвим інструментом управління в суспільстві. Його еволюція є основою подальшого розвитку.

Постановка цілей. Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем еволюції університету та теорії управління зумовлюють постановку таких цілей:

- систематизувати знання про еволюцію управління і визначити ключові характеристики її передмови цього процесу на кожному етапі розвитку;
- окреслити перспективи розвитку українського університету;
- обґрунтувати теоретичні засади доцільності перегляду сутності управлінських процесів у діяльності університету.

Виклад основного матеріалу. Систематизуючи знання про теорію та практику еволюції університету можна виділити основні чинники, які супроводжують і характеризують цей процес. До них належать напрямки, моделі, провідні ідеї, підходи, мовна позиція, модель управління, принципи, методи викладання і кваліфікація студентів-випускників (табл. 1). У цьому разі університет розглядається як суб'єкт управління суспільно-державною думкою (1-й етап), суб'єкт управління церковно-ідеологічною думкою (2-й етап), суб'єкт управління національною думкою (3-й етап), суб'єкт управління технічною думкою (4-й етап), суб'єкт управління інноваційною думкою (5-й етап).

Варто зазначити, що в історичному плані неможливо вписати окремі напрямки еволюції університету у неповторювані інтервали часу. Трансформації й перехідні періоди йдуть поступово впродовж років, навіть десятиріч. Наприклад, сучасний університет не можна назвати тільки університетом модерністичного напрямку, тому що він ще не втратив ознак неогуманістичного напрямку.

Перші університети були мобільні, оскільки їх істотною особливістю був певною мірою наднаціональний і демократичний характер. У разі загрози епідемії або війни університет міг переїхати в інше місто або країну. А міжнародні студенти і викладачі об'єднувалися в національні земляцтва (нації, колегії). Передумовами заснування та первинного розвитку університету стали:

- розвиток філософської думки і державної інституції;
- формування та гагромадження провідної наукової ідеї серед інтернаціональної спільноти;
- створення кадрового резерву для державної роботи у перших державах світу.

Передумовами розвитку гуманістичного напрямку еволюції університету стали:

- доцільність існування чітко визначеної пастви та ефективне управління нею та її свідомістю;
- створення різнорівневого кадрового резерву для церковної та адміністративної служб у державі;
- розширення провідної наукової ідеї серед інтернаціональної спільноти.

Ліберальна модель другого напрямку еволюції університету передбачала націленість на отримання і тиражування знань. У цей період, окрім церковної моделі управління, в якій існували привілеї як особливі документи, які закріплювали університетську автономію на власний розсуд, управління, право на здобуття учених ступенів, на звільнення студентів від військової служби, була утилітарна модель, яка передбачала прагнення отримати практичну висококласну професійну підготовку.

Економіко-політичний напрямок еволюції університету є перехідним між гуманістичним і неогуманістичним, але окремим. Причиною цього є те, що у світовій історії XVII ст. було часом “великого прориву”. Він проявився у:

- тривалому закладанні основ капіталістичного виробництва;
- значному зростанні рівня продуктивних сил.

В Англії сталася друга (після Нідерландів) буржуазна революція (1642–1653 рр.), капіталізм остаточно затвердився після Другої англійської революції (1688–1689 рр.). XVI–XVII ст.

ознаменувалися першою науковою революцією, були закладені основи знання у галузі природничих і точних наук, у сфері гуманітарної та політичної думки, філософських переконань.

У зв'язку з Великими географічними відкриттями відбулося втягування різних країн і континентів у світовий ринок. А формування капіталістичних відносин у Європі сприяло перетворенню європейської історії у світову. У політичній сфері почалася епоха абсолютних монархій. Для України це було століття смуту, селянських воєн, заколотів міст, розколу православної церкви. Це було століття поступового переходу до абсолютизму.

Передумовами розвитку економіко-політичного напрямку еволюції університету стали:

- розвиток промисловості і розширення наукових кордонів;
- поява нових освітніх систем і систем управління в університеті.
- Передумовами розвитку неогуманістичного напрямку стали:
- збільшення впливу і антагонізму церкви, державної бюрократії і буржуазного суспільства;
- розвиток наукової думки.

Неогуманістичний напрямок мав практику впровадження в університеті К.В. фон Гумбольдта ознаки універсальності Н'юмена і описаний моделлю К. Ясперса. Неогуманістичний напрямок трансформувався у модерністичний. Зокрема, модель К. Ясперса має сучасне втілення у межах кампусу Центр перспективних транскультурних досліджень ім. К. Ясперса Гендельського університету, Кластеру передових досліджень “Азія і Європа в глобальному контексті: Динамічні асиметрії в процесах культурного обміну”. За цим напрямком універсальні та ліберальні моделі управління пояснюються захищеним відповідним матеріальним забезпеченням, правом на акцентовану науково-дослідну діяльність “вільного” плану, нагромадженням нових фундаментальних знань незалежно від запитів підприємств.

Сьогодні в освітньому просторі виділяють чотири моделі університетів, які історично сформувалися в країнах Західної Європи і США (за Т. Х'юсеном) [16]:

1. “Гумбольдтівський дослідницький університет”, де наукова та навчальна діяльність розглядаються як взаємодоповнювальні компоненти з самого початку університетського курсу; студенти повинні набувати досвід у спілкуванні з передовою наукою в процесі безперервного пошуку нових наукових знань, щоб у свій час стати першовідкривачами у відповідних професійних галузях.

2. Британська модель інтернатного типу (“модель Оксбриджа”) ґрунтується на тісному неформальному спілкуванні студентів з викладачами. Таке спілкування має форму т'юторських занять, вважається не менш важливим для розвитку молоді, ніж відвідування лекцій і семінарів.

3. Французька модель “великих шкіл” стала символом керованого державою меритократичного суспільства, де високоосвічені професійні кадри вважаються суперелітою. Ці навчальні заклади, які не передбачають дослідницької діяльності в інтелектуальному і соціальному плані, є найвищою мірою селективними.

4. Чиказька модель, розроблена Хатчинсом, являє собою загальноосвітню програму з яскраво вираженою гуманітарною спрямованістю. В ідеалі вона переслідує мету “ознайомити студента з поглядами провідних учених у галузі гуманітарних, природничих і соціальних наук, розвинути у ньому здатність і потребу в подальшій самоосвіті, незалежність і критичність мислення”.

Новітні університетські моделі, за Г. Карр'є, поділяють на прагматичну, релігійну, контр-культурну, а також модель політизованого університету [7]. Але завдяки технократичній моделі університет стає інструментом соціальної політики. Це є актуально в кризові та післякризові періоди часу. Ця модель є інструментом реалізації соціальної географії. За цією ознакою сьогодні розподілені університети Білорусії.

Альтернативою технократичному і прагматичному виклику неогуманізму на сучасному етапі культурного та економічного розвитку країни стала модерністична орієнтація з ознаками гуманізму і неогуманізму університетської освіти.

Передумови модерністичного напрямку розвитку університету є такі:

- трансформація ідеї університету;
- верифікація наукових істин;
- виникнення інших інституцій науки.

Сьогодні в просторі вищої освіти України і Росії співіснують дві–три моделі університетів, які виробляють принципово різні картини світу і засновані в різні історичні періоди [2]:

Таблиця 1

Систематизація знань про еволюцію університету

Етап, Напрямок	Модель	Провідна ідея	Підхід	Домінування дисциплін у навчальному плані (під час його існування)	Мовна позиція
1. Патристичний	первинна	пошук істини	схоластичний (ранній період)	філософія, фізика, математика, науки про природу; математика, астрономія, філологія, природознавство, медицина, історія	грецька (у меншому ступені латинь), арабські мови
2. Гуманістичний	переважно ліберальна, утилітарна	істина вже є відомою, завдання – передати її в готовому вигляді учням	схоластичний (середній і пізній періоди)	первинна школа – антична спадщина, метафізика, філософія, богослов'я, медицина, музика, історія, етика, політика, юриспруденція, вищі школи – юридична, медична, філософська, патріарша; столичні медресе; провінційні медресе	переважно латинь
3. Економіко-політичний	утилітарна	знання цінуються лише з практичної точки зору, корисність освіти, система освіти повинна бути доступною всім, вирішувати насувні соціальні проблеми	діяльнісний	розширення низки дисциплін на прикладний аспект, їх спеціалізація	національна
4. Неогуманістичний	ідеальна, британська інтернатного типу, чиказька, французька «великих шкіл», реформаторська німецького університету, технологічна, прагматична, релігійна, конгреслярна, політизованого університету, соціальна інженерія (СРСР)	ідея рівності усіх імуших, необхідність демонстрації самого процесу здобуття нового знання і навчання студентів, взяття до уваги фундаментальних законів науки у процесі власної пізнавальної діяльності, істину можна і необхідно шукати, призначення вбачається у спонуканні підлеглих до рівноправних процесів пізнання	класичний, неокласичний	експериментальне природознавство і прикладна наука, за вибором студентів по різних рівнях викладання	класичні мови (в т.ч. грецька), математика
5. Модерністичний	прагматична, економічної корпоративної, дослідницького університету	створення єдиного простору вищої освіти	Глобалізаційний	природничо-наукові, профільовані за напрямом/ спеціальністю/ спеціалізацією	що більше, то краще

Продовження табл. 1

Етап. Модель управління	Характеристики навчального процесу	Принцип	Недоліки	Методи викладання	Кваліфікація випускника
1. Централізована	навчально-виховні заклади, навчально-виховні заклади військово-спортивного профілю, медресе і монастирські навчальні заклади (даргаб)	суспільно-державне управління, самоорганізація навчальної діяльності, саморозвиток особистості, базова освіта	невелика кількість студентів	вільні в площині проблематики	державний службовець, діяч, спеціаліст з п'яти класичних трактатів Конфуція; Книги: зміни, етикету, поезії, історії, «Весна і осінь»
2. Церковна, університетська автономія	жорсткий контроль і регламентація	гуманітаризація і фундаменталізація освіти, діяльнісна спрямованість освіти, рівність можливостей, різноманіття освітніх систем, доповнення базової та післядипломної освіти, маневреність і наступність освітніх програм	система церковних шкіл, обрання ректора на 1 рік	lectio і disputatio, відсутність наукової складової	активний суб'єкт культури, людина з особливими соціальними орієнтирами і відповідним світосприйняттям, університет-ська, церковна, адміністративна кар'єра, чиновники
3. Централізована, децентралізована, змішана	змістовний обсяг університетського курсу: теоретичні, прикладні та експериментальні напрямки розвитку науки як основи навчальної дисципліни	повнота представленого наукового знання; дух свободи і творчості в процесі викладання і навчання; здатність університету до відтворення шляхом підготовки викладачів і вчених	не обов'язково розвивати внутрішній світ окремої особистості	lectio і disputatio, варіювання обов'язкових і необов'язкових дисциплін	активний суб'єкт культури, особа з особливими професійними орієнтирами і відповідним світосприйняттям
4. Універсальна, автономна та ліберальна	посилення теорії та практики; свобода висловлювання своєї думки, обиравання предмета навчання і напрямку наукового дослідження відповідно до інтересів	принцип трьох свобод: викладання-навчання – дослідження (К. В. фон Гумбольдт) наука-викладання-виховання (К. Ясперс)	надмірна академічність і ускладненість, перепрофільовання й підготовки фахівців вільних професій; квогування спеціалістів	прилюдні та приватні лекції, лекції, семінари, конфераторії	професіонал
5. Універсальна, яка залежить від багатьох чинників	інтеграція в міжнародний освітній простір	культура, політика і ринок, інтеграція освітніх структур, гнучкість освітніх форм навчання, програм	зниження загального показника якості освіти	лекції, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації, міжліс-циплінарні тренінги, заліки, екзамені	фахівець

– “сталінські” університети, які сформувалися у 1930–1960-ті рр., еволюціонували і функціонують до сьогодні. Вони мають ієрархічну систему управління, пов’язані з локальними політичними елітами і дуже сфокусовані на виконанні державно-бюрократичного замовлення;

– університети 1990-х років: спеціалізовані, державні, приватні тощо. У 2000-ті роки вони еволюціонували. Найуспішніші продовжують функціонувати в наші дні, але великих наукових проривів в їхній діяльності немає;

– путинсько-медведевські дослідницькі університети, група “флагманів модернізації”. Вони теж сформувалися у 1990-ті рр. в руслі загальної прозахідної, орієнтованої на імпорту символічної економіки, але фінансово залежні від державного запиту і бюджетного фінансування.

Сучасні “флагмани” освітнього процесу за Рейтингом-2012 визнані НТУ “Київський політехнічний університет”, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, НУ “Києво-Могилянська академія”, ДНУВЗ “Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана”, НУ “Львівська політехніка”, Київський національний університет будівництва і архітектури. А це представники перших двох груп [13].

У такому разі у процесі систематизації знань щодо еволюції університету заслуговує на увагу відображення еволюції гуманістичних переконань у різні історичні періоди часу, запитів ринку на продукти діяльності університету, проведення між ними логічних взаємозв’язків. Адже саме управління думкою стає вирішальним в еволюції когнітивної матриці вилучення інформації (табл. 2).

Таблиця 2

Зіставлення напрямків еволюції університету і гуманізму

Етап. Напрямок	Когнітивна матриця вилучення інформації за М. Фуко [14, 17]	Класифікація гуманістичних переконань	Учені
			за класифікацією Уоррена Аллена Сміта [18]
1. Патристичний	Міра, вимір	стародавній гуманізм	Арістотель, Демокрит, Епікур, Сократ, Лукрецій, Перікл, Протагор
2. Гуманістичний	Опитування, дізнання	теїстичний	Ф. Сідней, Т. Еліот, Р. Агрикола, І. Рейхлін, К. Цельтіс, У. фон Гуттен, К. Пейтінгер, В. Піркгеймер, Т. Кампанелла
3. Економіко-політичний	Опитування, дізнання	класичний	Ф. Бекон, Дж. Боккаччо, Е. Роттердамський, М. де Монтень, Т. Мор, Ф. Петрарка
4. Неогуманістичний	Огляд, обстеження	натуралістичний (або науковий)	В. фон Гумбольдт, Т. Лессінг, І. Г. Гердер, І. В. фон Гьоте, Ф. Шіллер
		комуністичний	Ф. Кастро, К. Маркс
		атеїстичний	Л. А. фон Фейєрбах
5. Модерністичний	Огляд, обстеження	комуністичний	Е. Блох, К. Манхейм, В. Райх
		атеїстичний	Жан-Поль Ш.Е. Сартр
	Замовлення	теїстичний гуманізм	Р.В. Селларс, П. Куртц, Едвін Г. Уілсон, М. Сеффорд, К.В. Різе
		натуралістичний (або науковий)	Ю. Чьорний, Я.П. ван Праг, К. Ламонт, Г.Д. Блекхем, Е. Нагель, А. Айер

Як зрозуміло з табл. 2, еволюція університету і когнітивна матриця вилучення інформації мають неповторний характер. Кожного етапу теорія та практика університету трансформуються під реалії історичного періоду та наукові надбання. Кожна матриця до її прямого епістемологічного функціонування входила до структури регулювання спільноти. Міра виступала як засіб підтримки справедливого порядку, виконувала функції впорядкування соціуму античності; опитування було

механізмом зміцнення централізованої влади під час переходу від середньовіччя до Нового часу; огляд був засобом здійснення функцій селекції осіб і груп та вилучення деяких з них зі складу нормального “соціального тіла” у Новий час і пізніше [9]. Сучасний етап має ще одну матричну структуру – замовлення. Така пізнавально-телеологічна структура визначає жорстку залежність суб’єкта пізнання від його замовника. Еволюція ж гуманістичних переконань має циклічний характер і є одним із чинників еволюції університету. Тим самим наочно проглядається інтеграція гуманістичних ідей в еволюцію університету, і навпаки. Кожний новий етап відбувається на стадії зрілості наукової думки нового етапу еволюції університету. Ускладнюючи теорію еволюції університету на геометрію історії утворення держав і цивілізацій [10], визначимо етапи освітньої інтеграції, які визначають новий рівень і якісні характеристики управління для університету:

1-й рівень – країни крокують до взаємного зближення, між ними укладаються преференційні угоди.

2-й рівень – країни переходять до утворення зони єдиного освітнього простору, який передбачає порівняно вільну систему складання навчальних планів, систему взаємозаліків тощо за збереження національної пріоритетності отримання вищої освіти.

3-й рівень – пов’язаний із утворенням єдиного освітнього простору — узгодженої відміни пріоритетів національної освіти і введення міжнародного університету з єдиною системою навчання і оцінювання. У цьому разі відбувається превалювання найрозвиненіших університетів над менш розвиненими, що класифікується за ознаками самої навчальної одиниці і країни загалом.

На думку польського дослідника М. Квека, наслідком глобалізації є знецінення національних проєктів, а серед них і університету (як зорієнтованого на націю та державу закладу) [3]. Гумбольдтівська реформа освіти виставляє цю думку як провідну ідею. Думки цих науковців збігаються із поглядами української дослідниці М. Зубрицької [5]. Вона акцентує увагу на кризі ідентичності у сучасному університеті і наголошує на тому, що на порозі третього тисячоліття університет повинен відкоригувати свої цілі і завдання. Б. Рідінгс доходить висновку, що сучасний університет повинен зробити своїм основним завданням підготовку людей до існування в ситуації глобалізації і невизначеності [12] (рисунок).

Сучасна інтеграція у міжнародний освітній простір є реакцією-відповіддю університету на глобалізаційні процеси. Сучасні учені глобалізацію розглядають як чинник впровадження в університет елементів ринкової економіки. До таких елементів належать:

- рухливості студентів;
- рух до єдиних інтернаціональних навчальних планів;
- збільшення кількості проведених академічних досліджень;
- масифікація навчання;
- роль приватного сектору в освіті та приватизація державних вищих навчальних закладів;
- тривалі дискусії щодо тих переваг, які несе в собі державна і приватна вища освіта;
- розвиток азійських країн як наукових центрів;
- економічна криза і її вплив на вищу освіту;
- мережевий підхід до освітнього процесу.

Усе це, з одного боку, сприяє розвитку управлінських процесів і ринкових відносин в університеті, а з іншого, – порушує етичні питання і багатовікову систему університетських цінностей.

Перспективи розвитку університету сьогодення виглядають так:

- фундаменталізація освіти, що істотно підвищує її якість;
- попередній характер усієї системи освіти, її націленість на проблеми наступальної постіндустріальної цивілізації і розвиток творчих здібностей людини;
- істотно більша доступність і гнучкість системи освіти за рахунок широкого застосування методів і засобів дистанційного навчання та самоосвіти на основі нових і перспективних інфо-телекомунікаційних технологій [1, с. 25].

Ключ до успіху університету у глобальному світі все частіше криється у тому, наскільки ефективно здатна країна асимілювати доступні знання і створювати конкурентні переваги у сферах, які мають вищі перспективи зростання, а також у тому, як країна може використовувати нові технології для вирішення найгостріших проблем навколишнього середовища [4, с. 2]. Перехресне

фінансування національних урядів і міжнаціональних корпорацій не завжди вирішує ці питання [4, с. 13; 9]. Тим не менше, в разі прийняття відповідної стратегії університетом (проявлення відносної гнучкості) відбуваються трансформаційні дії.

Характеристики університету світового класу: ключові чинники [4, с. 4] у сучасній моделі управління

У межах функціонування університету малоперспективними напрямками фінансового розвитку університету в Україні є ендаумент і старт-апи. Хоча для інших країн світу це не є таким. Економічна ефективність та нормативно-правова основа діяльності ендаументу яскраво доведена в [8]. Розвиток же ринку старт-апу в Україні значно затягнувся. А саме фінансова складова є основою для подальшого функціонування будь-якого суб'єкта ринкової економіки. А за існування обґрунтованої та цільової стратегії університету за диверсифікації джерел фінансування існує більша кількість шансів для прирощення капіталів. Саме тому дослідницькі університети посідають центральне місце у глобальній економіці знань ХХІ ст. і виступають у ролі своєрідних “флагманів” розвитку вищої освіти по усьому світу [4, с. 11].

У межах регіонального розвитку на етапі активізації інтеграційних процесів немаловажну роль відіграє значення університету у формуванні, розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів. На сучасному етапі освітнього, культурного, суспільного й економічного розвитку університет із пасивного учасника регіональних фінансових відносин стає активним. І у цьому разі змінюється вектор застосування інструментів соціономіки. Він може пройти або революційним, або еволюційним шляхом. Вибір залежить від майстерності керівництва і обізнаності наукової спільноти. У відповідь на зміни сучасний університет (керівництво – наукове товариство – студентські маси) повинен змінитися. Університет повинен знайти себе в новій соціально-політичній реальності для гарантування своєї “конвертованості”. Для забезпечення цієї властивості університет повинен

проявляти відносну гнучкість до практичних проявів епохи глобалізації. Ступінь відносності має корегуватися самим терміном “університет” і стратегією розвитку закладу. Він вже не є тільки суб’єктом освітянської та наукової діяльності. Це вже суб’єкт тристоронніх відносин – відносин з урядовими та багатонаціональними корпораціями.

Висновки:

1. Систематизація знань про еволюцію уможливила визначити ключові характеристики і передумови кожного етапу його розвитку, визначити факт настання наступного етапу описаного процесу, наділити останній ознаками сучасних трансформацій, які відбуваються в освітньо-науковій діяльності, виявити її перспективи.

2. Перспективою розвитку університету у сучасних економічних умовах на етапі переходу від неогуманістичного до модерністичного напрямку еволюції за відсутності чіткого розмежування когнітивних матриць вилучення інформації є:

- продовження впровадження ідеї Платона “Освіта – це процес, який триває все життя, і для кожного віку є свої етапи”;
- державна підтримка процесів ендаументу;
- інтеграція знань, капіталів університету у діяльність фінансового ринку;
- збільшення частки участі науковців-викладачів в інтеграційних процесах за різними індикаторами міжнародних рейтингів;
- неперервне стратегічне планування системи управління і роботи університету з подальшим виконанням затверджених планів;
- підтримання на міжнародному рівні конкурентних ознак освітнього ринку.

3. Університет повинен визначитися зі своєю роллю у новій концептуальній моделі управління. Запровадити або активізувати ті функції, які до цього часу йому не були притаманні. У такому разі надана характеристика модерністичного напрямку еволюції університету набуде дещо нових ознак. На думку автора, це дасть змогу розвинути теорію та практику освіти, навчання, науки, виховання, досліджень та впроваджень.

Перспективи подальших досліджень. Розвиток держави можливий тільки за успішного розвитку кожного суб’єкта, кожного рівня моделі управління. Діагностика успішності управління можлива за обрахунком усіх індикаторів цього показника за оперативними даними. А моніторинг, як відомо, є основою для виявлення певних закономірностей, тенденцій, змінних та їх динаміки. Саме цього не вистачає національній економіці України. Тому саме університет може допомогти визначитися усім суб’єктам в подальшому розвитку у межах нової моделі управління.

1. Андреев А.А., Солдаткин В.И. *Прикладная философия открытого образования: педагогический аспект.* – М.: РИЦ “Альфа” МГОПУ им. М.А. Шолохова, 2002. – 168 с. – [Електронний ресурс]: <http://www.ict.edu.ru/>. 2. Вахитайн В. *Метафори и метаморфозы университета / Культиватор.* – №3. – 2012. – [Електронний ресурс]: <http://litbook.ru/>. 3. Гумбольдт В. *Про внутрішню та зовнішню організацію вищих навчальних закладів у Берліні // Ідея Університету: Антологія / упор.: М. Зубрицька, Н. Балик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.* – Львів: Літопис, 2002. – С. 25–33. 4. *Дорога к академическому совершенству: Становление исследовательских университетов / под ред. Ф. Дж. Альтбаха, Д. Салми; пер. с англ.* – М.: Издательство “Весь Мир”, 2012. – 410 с. 5. Зубрицька М.. *Філософський дискурс ідеї університету: в складних лабіринтах пошуку істини // Ідея Університету: Антологія/ упор.: М. Зубрицька, Н. Балик, Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.* – Львів: Літопис, 2002. – С. 7 – 23. 6. *Идеи Платона об образовании.* – [Електронний ресурс]: <http://fractal-vortex.narod.ru/>. 7. Каррье Г. *Культурные модели университета // Alma mater.* – 1996. – № 3. – С. 15–24. 8. Мокін Б., Желюк Н. *Ендаумент-фонд як альтернативне джерело для підвищення фінансової стійкості вищого навчального закладу // Теорія і методика професійної освіти.* – 2012. – № 3, – Електронне наукове видання. – [Електронний ресурс]: <http://www.tpre.gb7.ru/>. 9. Налетова И.В. *Новые модели университета и проблемы университетс-*

кого управління. Становлення, розвиток і модернізація сучасного університету. – [Електронний ресурс]: <http://socio.tamb.ru/>. 10. Патраков В.П. Рождение столиц: от прошлого к будущему. – Издатель: Панасенко. – Х.: 2008. – 490 с. 11. Развитие образовательных институтов в мировой практике; исторический аспект. – [Електронний ресурс]: <http://www.p-lib.ru>. 12. Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс; пер. с англ. А.М. Корбута; под общ. ред. М.А. Гусаковскогo. Минск: БГУ, 2009. – 248 с. 13. Сводный рейтинг украинских вузов “Компас-2012”. – [Електронний ресурс]: <http://www.yourcompass.org/>. 14. Строгеецкая Е.В. Идея и миссия современного университета. – [Електронний ресурс]: <http://vo.hse.ru>. 15. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. Т.Х. Вип. 116. “Соціологія державного управління”. Серія “Спеціальні та галузеві соціології”. – Донецьк: ДонДУУ, 2009. – 324с. 16. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе / М.А. Гусаковский, Л.А. Яценко, С.В. Костюкевич и др.; под ред. М.А. Гусаковскогo. – Минск.: БГУ, 2004. – 279 с. – [Електронний ресурс]: <http://charko.narod.ru/index38.html>. 17. Фуко М. Археология знания. – К.: Ника-Центр, 1996. – 208 с. 18. Wikipedia. – [Електронний ресурс]: <http://socio.tamb.ru/>.

УДК 658

О.С. Шандрівська, В.В. Кузяк, О.М. Бек
Національний університет “Львівська політехніка”

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ

© Шандрівська О.С., Кузяк В.В., Бек О.М., 2013

Розкрито економічну суть понять “потенціал підприємства”, “управління потенціалом підприємства”, “стратегічний розвиток потенціалу підприємства”. Проведено оцінювання підходів до визначення поняття “потенціал” та його компонентів у науковій літературі. Наведено модель процесу стратегічного розвитку потенціалу підприємства (характеризується циклічним характером та призначена для використання в організаційному механізмі управління підприємством).

Ключові слова: потенціал підприємства, стратегічний розвиток потенціалу підприємства, модель управління стратегічним розвитком потенціалу підприємства.

O.E. Shandrivska, V.M. Kuzyak, O.M. Bek
Lviv Polytechnic National University

APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF ENTERPRISE'S POTENTIAL AND ITS STRATEGIC DEVELOPMENT

© Shandrivska O.E., Kuzyak V.V., Bek O.M., 2013

The paper disclosed the economic essence of the concepts of “potential of the enterprise”, “potential management company”, “strategic development potential of the company”. The model of strategic development potential of the company to use in the institutional machinery of management.

Key words: potential of the company, strategic development potential of the enterprise model management strategic development potential of the company.

Постановка проблеми. Ускладнення економічних явищ (глобалізація та міжнародна інтеграція, загострення конкурентної боротьби, формування логістичних ланцюгів створення